

Fylkeskommuner
Fylkesmennene
Kommuner
Private grunnskoler
Private skoler med rett til statstilskudd
Rådgiverforum Norge
Statlige skoler
Universitet og høyskoler

Anbefalt formell kompetanse og veiledende kompetansekriterier for rådgivere

1 Innledning

Elever i offentlige skoler, private grunnskoler som er godkjent etter opplæringsloven § 2-12 og private skoler med rett til statstilskudd har en individuell rett til nødvendig rådgivning, jf. opplæringsloven § 9-2 og privatskoleloven § 3-11. Med rådgiver menes personer som er ansatt for å utføre oppgaver etter disse bestemmelsene. Det finnes ingen lovfestede kompetansekrav til de personene som skal utføre disse oppgavene. Det er forskrift til opplæringsloven § 22-4 første ledd fastsatt at *"Skoleeigar er ansvarleg for å oppfylle eleven sine rettar etter § 22-1 til § 22-3, jf. opplæringslova § 13-10. Ansvarer inneber mellom anna at begge formene for rådgiving skal utførast av personale med relevant kompetanse for dei to områda."* Det er ikke sagt noe nærmere om hva dette innebærer. Tilsvarende bestemmelse finnes i forskrift til privatskoleloven § 7-4 første ledd.

Forslag til anbefalt formell kompetanse og veiledende kompetansekriterier var på høring høst 2008 sammen med forslag til endring av forskrift til opplæringsloven kapittel 22 og forskrift til privatskoleloven kapittel 7. Forskriftsendringene trådte i kraft 1.1.2009. Direktoratet sender her ut anbefaling knyttet til hvilken formell kompetanse rådgiver bør ha og veiledende kompetansekriterier, se pkt. 4 og vedlegg. Anbefalt formell kompetanse og veiledende kompetansekriterier kan være til hjelp for skoleeier ved ansettelsen av rådgiver og ved oppfølgingen av rådgivningen. Anbefalt formell kompetanse er knyttet til hvilken utdanning rådgivere bør ha. De veiledende kompetansekriteriene for rådgivere viser de samlede kunnskaper, ferdigheter og holdninger en rådgiver bør ha for å utføre oppgavene i tråd med elevens rett til rådgivning etter forskrift til opplæringsloven kapittel 22 og forskrift til privatskoleloven kapittel 7. Det er både oppstilt veiledende kompetansekriterier som er felles for sosialpedagogiske rådgivere og utdannings- og yrkesrådgivere, samt særskilte kompetansekriterier for disse. De veiledende kompetansekriteriene vil også kunne brukes av rådgiver selv, når vedkommende skal vurdere sine egne ferdigheter, kunnskap og behov for etter- og videreutdanning.

Det understrekes at både anbefalt formell kompetanse og veiledende kompetansekriteriene er veiledende, disse er å forstå som anbefalinger fra Utdanningsdirektoratet i forhold til skoleeiers plikt til å oppfylle elevens rett til nødvendig rådgivning.

2 Bakgrunn

Hvilken kompetanse rådgivere i skolen bør ha har vært diskutert siden rådgivning ble innført i norsk skole i 1959. Kirke- og utdanningsdepartementet mente allerede ved innføringen av rådgivning i skolen at spesialistutdanning ville være nødvendig. For å imøtekomme dette har noen høyskoler og universitet hatt ulike tilbud om rådgivningsrelaterte utdanninger, disse har vært av ulik varighet og med ulikt innhold.

I en kartleggingsundersøkelse for å innhente systematisk informasjon om skolerådgiverens utdannings- og stillingsmessig status foretatt av Høgskolen i Oslo i 1998-99 fremgikk det at alle rådgivere i skolen hadde utdanning som lærer/ adjunkt/ lektor og omtrent halvparten av dem i tillegg hadde minst 10 vekttall (1/2 år) i pedagogiske fag/ samfunnsfag med en viss relevans for rådgiverstillingen. I tillegg hadde de aller fleste betydelig erfaring fra arbeid i skolen.

I St.meld. nr.16 (2006- 2007) ... og ingen stod igjen pkt. 6.3.8 drøftes betydningen av at rådgivningen som tilbys elevene holder et faglig høyt nivå. Det understrekes at høy kvalitet er viktig blant annet for å redusere frafallet fra videregående opplæring. Det sies videre at *"Som et første ledd i en strategi for å heve kompetansen, vil derfor departementet utarbeide veiledende kriterier for kompetanse knyttet til de to rådgiverfunksjonene."* Dette ble fulgt opp av Kunnskapsdepartementet i oppdragsbrev nr. 55/07, hvor direktoratet fikk i oppgave å utforme veiledende kompetansekriterier for rådgivere.

Internasjonalt har det vært økende fokus på nødvendigheten av å ha faglig kompetanse innen fagfeltet, noe som har ført til at flere land har innført sertifisering eller kompetansekrav til rådgivere.

3 Reguleringen av rådgivers kompetanse i opplæringsloven og privatskoleloven med forskrifter

Det har vært diskutert i hvilken grad opplæringsloven og privatskoleloven oppstiller kompetansekrav for rådgivere i skolen. Opplæringslovens eneste kompetansekrav finnes i §§ 10-1 og 9-1.¹ I opplæringsloven § 10-1 stilles det kompetansekrav til undervisningspersonalet. Paragraf 10-1 sier at *"Den som skal tilsetjast i undervisningsstilling i grunnskolen og i den videregående skolen, skal ha relevant fagleg og pedagogisk kompetanse"*.² I praksis har det blitt oppstilt samme kompetansekrav til rådgivere som til utdanningspersonale. Det har vært vanlig at rådgiverne er tilsatt i undervisningsstilling, hvor rådgivningen er en funksjon i tillegg til å være lærer. På denne måten har kompetansekravet for undervisningspersonale fått indirekte virkning for rådgivere også. Det er imidlertid ikke nødvendig med en slik kobling av funksjoner. Skoleeier kan tilsette rådgivere som kun skal fungere som rådgivere.

Flere skoleeiere har nå tilsatt rådgivere som ikke også er i en undervisningsstilling. I de tilfeller hvor det ikke er en kobling mellom en undervisningsstilling og rådgiverfunksjonen gjelder ikke kompetansekravene i opplæringsloven § 10-1. Dette følger av en tolkning av begrepet undervisningsstilling og at en rådgiver, uansett om det dreier seg om en sosialpedagogisk rådgiver eller en utdannings- og yrkesrådgiver, ikke er knyttet opp mot undervisning i seg selv. De er ikke undervisningspersonale. Dette følger også av forarbeidene til opplæringsloven. I Ot.prp. nr. 46 (1997-1998) om opplæringsloven i merknad til § 10-1 fremgår blant annet følgende: *"Ettersom regelen er avgrensa til undervisningsstillinger, gjeld han ikkje for assistentar som hjelper undervisningspersonalet i undervisninga, og personale som gir støtte utanom undervisninga, til dømes knytt til sosialpedagogiske tiltak."* Konsekvensen av dette er at opplæringsloven og privatskoleloven ikke oppstiller kompetansekrav for rådgiver. Det er opp

¹ I følge privatskoleloven § 4-2 første ledd gjelder opplæringsloven § 10-1 med forskrift også for skoler som driver virksomhet etter denne loven.

² Nærmere krav til kompetanse ved tilsetjing i undervisningsstilling er gitt i forskrift til opplæringsloven kapittel 14. Disse bestemmelsene gjelder, jf. privatskoleloven § 4-2 første ledd, også for private skoler med rett til statstilskudd.

til skoleeier å avgjøre hvilken kompetanse som er nødvendig for at rådgivningen er forsvarlig, jf. opplæringsloven § 13-10 og privatskoleloven § 5-2.

Det er fastsatt i forskrift til opplæringsloven § 22-4 første ledd og forskrift til privatskoleloven § 7-4 første ledd at rådgivning skal utføres av personer med relevant kompetanse. Det følger av opplæringsloven § 9-2 og privatskoleloven § 3-11 at *"Eleven har rett til å få den rådgiving som er nødvendig om utdanning, yrkestilbud og yrkesvalg og om sosiale spørsmål."* I forskrift til opplæringsloven og forskrift til privatskoleloven presiseres innholdet i retten. De som gir rådgiving må ha den kompetansen som er nødvendig for å oppfylle elevens rettigheter etter disse bestemmelsene. Skoleeier har ansvaret for at rådgiverne har denne kompetansen, jf. opplæringsloven § 13-10. Det vises her til en tilsvarende bestemmelse i privatskoleloven § 5-2.

Rådgiver som arbeider innen fagfeltet sosialpedagogisk rådgiving skal følge mål og oppgaver i forskrift til opplæringsloven §§ 22-1 og 22-2 eller forskrift til privatskoleloven §§ 7-1 og 7-2. Den sosialpedagogiske rådgiveren skal kunne hjelpe elever som av ulike grunner kan ha problemer med å finne seg til rette i opplæringen. Bakgrunnen for elevens vansker kan være personlige, sosiale eller emosjonelle vansker. En rådgiver som arbeider innen fagfeltet utdanning - og yrkesrådgivingen skal følge mål og oppgaver i forskrift til opplæringsloven §§ 22-1 og 22-3 eller forskrift til privatskoleloven §§ 7-1 og 7-3. For mer om dette se rundskriv Udir-2-2009.

Det påpekes også at eleven, jf. forskrift til opplæringsloven § 22-1 og forskrift til privatskoleloven § 7-1, har rett til både gruppevis og individuell rådgiving. Rådgiver må følgelig være kjent med begge arbeidsformene og kjenne metoder som kan brukes. Det er også sentralt at rådgivningen skal legges opp slik at eleven gradvis utvikler større grad av selvstendighet. Videre sies det i fjerde ledd at rådgivningen skal være et samarbeid mellom skolen og andre.

Rådgiverarbeidet er et arbeidsfelt som krever oppdatert kunnskap. Skal rådgivere som jobber i skolen over tid ha den nødvendige kompetansen, så forutsetter det at skoleeier gir tilbud om relevant etterutdanning. Opplæringsloven § 10-8 sier at *"Skoleeier har ansvar for nødvendig kompetanseutvikling, og skal ha et system som gir undervisningspersonale, skoleleiere og personale med særoppgaver nødvendig kompetanseutvikling, med sikte på å fornye og utvide den faglige og pedagogiske kunnskapen og å halde seg orientert om og vere på høgd med utviklinga i skolen og samfunnet."* En tilsvarende bestemmelse finnes i privatskoleloven § 5-2 andre ledd bokstav i. Dette innebærer at skoleeier må ha et system for kompetanseutvikling og i dette systemet skal også rådgiverne inngå. Her vil de anbefalte kompetansekriteriene kunne brukes av skoleeier for å avdekke områder for kompetanseutvikling.

4 Anbefalt formell kompetanse og veiledende kompetansekriterier for rådgivere i skolen

4.1 Anbefalt formell kompetanse:

- Alle som tilsettes som rådgiver i skolen, bør ha en utdanning på minst bachelornivå.
- Utdanningen bør inneholde en rådgiverrelevant utdanning på minst 60 studiepoeng. 30 studiepoeng eller mer av den rådgiverrelevante utdanningen bør dekke hovedoppgavene innen sosialpedagogisk rådgiving og/eller utdannings- og yrkesrådgiving som rådgiveren skal ha særlig ansvar for. Dette innebærer at det kan være ulikt innhold i rådgiverrelevant utdanning for en sosialpedagogisk rådgiver og en utdannings- og yrkesrådgiver.
- I tillegg bør den som ansettes som rådgiver ha yrkeserfaring og kjennskap til skolen.

Kommentar til anbefalt formell kompetanse

Kravene som foreslås er veiledende og utarbeidet som en anbefaling. Det presiseres at det er opp til skoleeier å avgjøre hva som er nødvendig for å oppfylle kravene til rådgiving.

Anbefalingen om formell kompetanse skal bidra til at personer som ansettes som rådgivere skal ha gode grunnleggende kvalifikasjoner for sitt arbeid. Mange ulike fag og fagsammensetninger kan være relevante. Utdanningen kan for eksempel inneholde fag innen humaniora, samfunnsvitenskap eller utdanningsvitenskap. Allmennlærerutdanning, faglærerutdanning eller utdanninger innenfor helse- og sosialfag er andre eksempler på relevant utdanning. Relevansen må vurderes i det enkelte konkrete tilfelle.

Det kreves ikke undervisningskompetanse for tilsetting som rådgiver.

For personer uten undervisningskompetanse er det viktig at vedkommende på annen måte har god kjennskap til skolen.

4.2 Veiledende kompetansekriterier

Veiledende kompetansekriterier for sosialpedagogiske rådgivere

Sosialpedagogiske rådgivere skal:

A) felles kompetansekriterier

- kunne planlegge, gjennomføre og evaluere rådgivningen
- kunne gi elever veiledning individuelt og i grupper
- kunne bidra til å utvikle elevenes selvtilit og evne til å hjelpe seg selv
- kunne kommunisere med elever, foreldre og kolleger og møte dem med respekt på et relevant nivå
- være bevisst egen kompetanse og rolle som rådgiver
- være bevisst egne verdier, holdninger og egen atferd og betydningen av dette for rådgivningen
- kunne anvende kunnskap, teori og forskning i arbeidet.
- kunne koordinere rådgivningen på skolen, og legge til rette for at rådgivningen blir integrert i skolens arbeid
- beherske veiledningsmetoder og kunne anvende IKT og andre hjelpemidler
- kjenne til barn- og ungdomskulturen i det norske samfunnet og være bevisst på sosiale og kulturelle forskjeller

B) særskilte kompetansekriterier

- kunne formidle informasjon om elevens rett til sosialpedagogisk rådgivning og innholdet i denne typen rådgivning
- ha ferdigheter og kunnskaper som gjør vedkommende i stand til å bistå og gi råd til elever som har personlige, sosiale og emosjonelle vansker som kan ha betydning for opplæringen
- kunne veilede individuelt og i grupper om ulike tema i det sosialpedagogiske fagfeltet, for eksempel rusproblemer, dødsfall, og andre sosiale og personlige problemer
- kunne klarlegge den enkelte elevs behov for hjelp og vurdere alternativer for oppfølging
- ha kjennskap til regelverk med relevans for sosialpedagogisk rådgivning
- kjenne til aktuelle hjelpeinstanser og kunne samarbeide med disse slik at det blir sammenheng i tiltakene for eleven

Veiledende kompetansekriterier for utdannings- og yrkesrådgivere

Utdannings- og yrkesrådgivere skal:

A) felles kompetansekriterier

- kunne planlegge, gjennomføre og evaluere rådgivningen
- kunne gi elever veiledning individuelt og i grupper
- kunne bidra til å utvikle elevenes selvtillit og evne til å hjelpe seg selv
- kunne kommunisere med elever, foreldre og kolleger og møte dem med respekt på et relevant nivå
- være bevisst egen kompetanse og rolle som rådgiver
- være bevisst egne verdier, holdninger og egen atferd og betydningen av dette for rådgivningen
- kunne anvende kunnskap, teori og forskning i arbeidet
- kunne koordinere rådgivningen på skolen, og legge til rette for at rådgivningen blir integrert i skolens arbeid
- beherske veiledningsmetoder og kunne anvende IKT og andre hjelpemidler
- kjenne til barn- og ungdomskulturen i det norske samfunnet og være bevisst på sosiale og kulturelle forskjeller

B) særskilte kompetansekriterier

- gi informasjon om elevers rettigheter til utdannings- og yrkesrådgivning
- gi eleven tilpasset og realistisk utdannings- og yrkesrådgivning basert på elevens ønsker, forutsetninger og muligheter, for å bidra til et reflektert og bevisst utdannings- og yrkesvalg
- gi eleven opplæring og veiledning ved yrke – og utdanningsvalg og ved jobbsøking og andre søknadsprosedyrer
- formidle hvor eleven kan få nyttig og korrekt informasjon om utdanninger og/eller yrker og arbeidsmarked
- ha god kunnskap om det norske utdanningssystemet og kjennskap til utdanningssystemet i andre land
- ha god kunnskap om utdanningsmulighetene i Norge og andre land, herunder søknadsfrister, inntaksvilkår, finansieringsmåter og påkrevde fagkombinasjoner
- ha god kunnskap om arbeidslivet og arbeidsmarkedet nasjonalt og i utlandet
- kunne relatere karriereveiledningsarbeidet til den øvrige undervisningen, særlig til programfag til valg og prosjekt til fordypning
- koordinere utdannings - og yrkesrådgivningen internt og i forhold til skolens eksterne samarbeidspartnere, som bl.a. lokale skoler og arbeidsliv
- kunne samarbeide med den sosialpedagogisk rådgivningsfunksjonen og henvise til den ved behov

Kommentarer til veiledende kompetansekriterier

De veiledende kompetansekriteriene er utarbeidet med utgangspunkt i elevens rettigheter i opplæringsloven og privatskoleloven med forskrifter. Skoleeier har ansvar for å organisere rådgivningen. Opplæringsloven krever at nødvendig rådgivning skal være tilgjengelig for elevene. Det er viktig at de to rådgivningsfunksjonene, den sosialpedagogiske og utdannings- og yrkesrådgivningen ivaretas av personer med god relevant kompetanse, jf. forskrift til opplæringsloven § 22-4 første ledd og forskrift til privatskoleloven § 7-4 første ledd. Rådgiverne skal sikre elevens individuelle rett til nødvendig rådgivning. Dersom en av rådgiverne skoleeier har ansatt ikke er i stand til å gi eleven nødvendig rådgivning på grunn av mangelfull kompetanse, vil dette føre til at skoleeier ikke oppfyller sin plikt til å innfri elevens rett.

Det er utarbeidet særskilte kompetansekriterier for sosialpedagogiske rådgivere og for utdannings- og yrkesrådgivere, basert på de to ulike funksjonenes særlige oppgaver slik de fremgår i forskrift til opplæringsloven kapittel 22 og forskrift til privatskoleloven kapittel 7.

Fordi det er noen fellestrekk ved de oppgavene sosialpedagogiske rådgivere og utdannings- og yrkesrådgivere skal ivareta, er det også utarbeidet felles kompetansekriterier for rådgivere. De felles kompetansekriteriene er basert på internasjonale grunnleggende kompetansekriterier som er utarbeidet av European Centre for the Development of Vocational Training. Her er alle EU-land, samt Norge, medlem. Disse kompetansekriteriene er basert på hva det innebærer å opptre profesjonelt og etisk.

Det er viktig at anbefalte krav til formell kompetanse og veiledende kompetansekriterier ses i sammenheng og ikke som isolerte vurderinger. Kompetansekriteriene utfyller kravene til anbefalt formell kompetanse ved at de forteller skoleeier hvilke ferdigheter og kunnskaper de bør vurdere om personene som oppfyller kompetansekravet bør ha. Kompetansekriteriene er ikke bare ment å ha en funksjon i en ansettelsesprosess, men også i oppfølgingen av rådgivningstilbudet som skoleeier gir. Dette vil videre kunne brukes av skoleeier i forhold til kartlegging av den enkelte rådgivers behov for etter- og videreutvikling. Den enkelte rådgiver vil også kunne bruke kompetansekriteriene som et utviklingsverktøy.

Med vennlig hilsen

Marit Hognestad
avdelingsdirektør

Cathrine Børnes
Cathrine Børnes
avdelingsdirektør

Vedlegg 1: Anbefalt formell kompetanse og veiledende kompetansekriterier

Kopi m/vedlegg: Kunnskapsdepartementet